

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽVYDO
BIBLIOTĖKA

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985
BALANDŽIO MĖN. 6 d. / APRIL 6, 1985
PART TWO — Nr. 68(14)

mpkšlas — menas literatūra

Šiame numeryje:

Tikėjimas prisikėlimu — problema ir pažadas.
Romo Viesulo „Telesforas Valius”.
Neužmirštas muzikas Juozas Gruodis.
Integrali poezija.
Prisikėlimo eilėraščiai.
Žaidimų knygelę pasitinkant.
Nuomonės ir pastabos.
Verdi opera „Don Carlo”.
Dvi naujos lietuviškos plokštelės.
Chicagos teatruose.
Japonų rašytojai milijonieriai.

Romo Viesulo „Telesforas Valius”

STASYS GOŠTAUTAS

Išėjimo meno bibliografija lėtai išaugo į gan stambų meno lobyną. Prieš glėbi metų matėme pasirodancias net dvi Galdiko monografijas, vieną Puzino, vieną Augiaus, Murino, Domšaičio ir kitų. Galų gale išėjo ir Čiurlionio monografija anglų kalba. Tos monografijos ne tik praturtino lietuvių bibliotekas, bet ir nemažai pasitarnauja pristatant lietuvių dailininkus tarptautinėje plotnėje. Ar pastangos buvo vertos tiek sielojimosi ir darbo, pasakys istorija. Dabar dirbame su praėjimais, o ateitis bus tokia, kokią ją įprasminsime dabartimi.

Praeitais metais dvi dailininkų monografijos sužadino nemažą visuomenės dėmesį, nes abi buvo pirmas pristatymas anglų kalba dviejų, labai skirtingų dailininkų gražiais leidiniais. Čiurlionio monografija, kruopščiai paruošta Petro Aleksos, nežiūrint 15 metų nevykusių sprendimų ir pasitaikančių klaidų, galų gale įstengė išvysti pasaulį prieš pat autoriaus Aleksio Rannito mirtį. Tai vertas dėmesio darbas, kuris išėjo nenuilstamam Bradūno, Gaučio, Varnelio ir Jukūno rūpesčiu. Tai, be abejo, bus ir Rannito kaip meno istoriko įamžinimas — žymiausio čiurlionisto Vakarų pasaulyje.

Telesforo Valiaus monografija irgi užtruko septynerius metus, parašyta, suredaguota, ir meniškai apipavidalinta jo uoliausio ir gal talentingiausio mokinio, Romo Viesulo. Tai tikrai vertas dėmesio ir pagarbos darbas, kuris reikšmingai praturtino išėjimo skystą meno biblioteką anglų ir lietuvių

kalbomis. Po Kurausko monografijos apie Paulių Augių, tai gal bene puošniausias albumas, kokį esame išleidę apie lietuvių dailininką. Paviršutiniai pažūrėjus, krenta į akis pirmo puslapio autoriaus vardo išryškinimas. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad čia Romo Viesulo (rašytojo) monografija su Paul Duval išanginiu žodžiu. Tik žvilgtelėjus į kairę, pasidaro aišku, kad čia Telesforo Valiaus monografija. Tai gan neįprastas būdas meno albumams, kur, paprastai, autorius ir išanginio žodžio rašytojas būna kiek kukliau pristatomi. Bet tai smulkmena.

Valiaus monografiją galima priskirti puošnių albumų kategorijai, kur viskas yra išbalansuota, norint pristatyti dailininką geriausia ir patraukliausia forma. Galop čia yra Telesforo Valiaus testamentas Lietuvai. Vargu ar mūsų gyvenamam laikui tarpui beprasidės kita jo monografija, tad rūpėjo ši darba atlikti rūpestingai ir visą esamą ir mums dar prieinamą dokumentaciją sudėti į vieną vietą. Romo Viesulo kruopštumas ir talentas šiuo atžvilgiu be priekaišto. Albumas išleistas prabangiai ir, be abejo, tai brangiausias iki šiol išėjimo išleistas.

Tekstas išspausdintas dviem kalbom — lietuvių ir anglų. Paul Duval įvadas išverstas į lietuvių kalbą, Romo Viesulo tekstas — į anglų. Tai neįprasta mums forma, ypač, kad abu tekstai yra sudėti vienas šalia kito, kaip tai dabar įprasta spausdinant poeziją. Kadangi Viesulo tekstas yra gan poetiškas, gal tai

Telesforas Valius

Zemaitija (lino raiziny, 1948)

ir atitiko šią monografiją. Galdiko monografijos išleidytojas atskirais tomis parodė tokio projekto neįpraktiškumą. Valiaus monografijos išleidytojas dviem kalbom ne tik sukaupė lėšas išleisti vieną gerą albumą, bet taip pat yra įdomus eksperimentas meno bibliografijoje. Violetos Kelertienės vertimas yra be priekaišto, profesionalus, ypač, verčiant Viesulo kartais tiesiog barokišką kalbą. Man tik krito į akį vieno kūrinio pavadinimo vertimas į anglų kalbą, tai „Paskutinis palydėjimas“, išverstas čiurlioniškai „Funeral Procession“. Lietuvių kalba tas „paskutinis palydėjimas“ turi neįmanomą išversti jausmą, kuris nieko bendro neturi su „Funeral“... Jau tas pats žodis „Funeral“ yra toks šaltas ir skystas, kad vertėjai reikėjo jo vengti. Aišku, nesiūlysiu

pagerinimo. Paul Duval išanginis žodis yra daugiau santrauka Viesulo teksto, negu originalus Valiaus įvertinimas. Tačiau jis atlieka įvado funkciją ir pristato Valiaus meninį palikimą garbingai. Ypač įdomūs yra Valiaus mokinių pasisakymai apie savo mokytoją, turintys atgarsį Viesulo komentaruose. Aplamai visa monografija yra kaip universitetas Festschrift. Viesulo tekstas yra kruopštus kaip jo paties grafika. Kaip Valiaus mokinių, jis gerai pažinojo savo mokytoją ir nemažai iš jo pasisėmė. Iš visų esamų dailininkų — rašytojų buvo pats tinkamiausias, nes, be abejo, buvo tamprus ryšys tarp abiejų dailininkų.

Viesulo įnašas susideda iš dviejų dalių: trumpa Valiaus gyvenimo apybraiža ir dailininko kūryba. Pirmoji dalis yra tikra apologija Valiaus asmens ir mokytojo vaidmens, kuri greičiausiai būtų atrodžiusi kiek perdėta kukliam ir uždaram Valiui. Bet tai talentingo studento milžiniškas entuziazmas savo mokytojui.

Maziaus asmeniškasis ir rimtai subrendęs yra antros dalies Valiaus estetikos ir kūrybinio palikimo aptarimas. Akivaizdžiai meną į literatūrinį meną, ar, kitaip tariant, žodį. Gal užtai geriausias meno kritikai yra ir buvo poetai (Baudelaire, Mallarmé, Rilke). Negaliu nepacituoti Viesulo aprašymo „Velykų ryto Lietuvoje“:

Velykų rytas Lietuvoje... tai Valiaus Zemaitija, su kuria jis taip suaugo: iš bažnytkaimio centro bekytančios saulės beveik priblokšta ir pasvirusi bažnyčia, šventorius, varpinė ir medžiai. Juodų šešėlių masė ir vibruojančios šviesos trenksmas bloškia judesiu viską — samanais bažnyčios bokšte, medžius, žmones, vėliavas ir kryžius. Rytmetinio vyksmo palenkta procesijos dalyviai, žiūrovai ir luošėji. O saulė, risdamasi gaivalinga spirale, grasina išversti varpinę, gaudžiančių varpo dūžiais... (psl. 41).

Tai poetiškas gabalas, vertas kūrybinio vardo, kaip ir Valiaus medžio raizynas. Šitas kūrinys ir jo ciklas, sukurtas

1942 metais, kaip rašo Viesulas, tai bene labiausiai klasikiniai ir kūrybingiausi Valiaus medžio raiziniai. „Tragedija Baltijos pajūryje“, greičiausiai asmeniškai pergyventa, liks ne tik kaip Valiaus „trademark“, bet ir kaip Lietuvos grafikos viršūnė. Tas periodas, pradėjo blėsti, išvažiavus iš Lietuvos ir atvykus į Kanadą. Nors 1948 metais Valius sugebėjo sukurti tokį stiprų meno objektą kaip „Šauksmas“, kiek bendro turintį su Nolde, Munch ir Kolwitz, tačiau naujos aplinkybės ir naujas gyvenimas privertė dailininką, sulaukusį 40 metų, aplamai pasikeisti ir ieškoti *ars nuova*.

1954 metais Valius atrado spalvą ir iš ekspresionisto pasidarė pusiau abstraktinis dailininkas. Iš dramatiško perėjo į lyrišką spalvų ieškotoją. Iš pradžių spalva neturėjo ypatingos funkcijos, bene tik užpildyti baltas dėmes juodoj grafikoje. Viesulas sutinka, kad tie pirmi bandymai nebuvo labai taiklūs. Bet po kelionės į Paryžių dvejus metus vėliau Valius grįžo visiškai atsinaujinęs ir pradėjo savo antrą kūrybinį ciklą arba, geriau pasakius, du ciklus: „Paskutinis rytas“ ir „Samogitia“. Valiaus grafika pasidarė tapybinė, pilna fantastinių elementų, kurie davė pusiaubabstraktinį toną jo spalvotai litografijai. Įsižiūrėjus, galima atpažinti daiktus, ypač jam brangius Zemaitijos bažnytkaimius ir smūtkelius, raitelius ir Vilniaus bokštus. Bet jie jau nebeturėjo to dramatiško poveikio kaip „Paskutinis palydėjimas“. Yra išlikę nemažai Valiaus darytų knygų ir žurnalų iliustracijų. Nagio, Bradūno, Andriekauso poezijos rinkiniai buvo gražiai dailininko apipavidalinti ir nemažai prisidėjo prie išėjimo išleistų knygų grožio. Gaila, kad vienas iš jo sedevrų, iliustracijos Rilės *Sakmė apie korneto Kristupo Rilės meilę ir mirtį* praeivis spaustuvėje, kaip rašo Viesulas. Tačiau vertimas ir kai kurios iliustracijos yra išlikę. Gal vertėtų Nagio vertimą vis vien išleisti.

Viesulo tekstas šiam albumui yra nemažas įnašas lietuvių meno istorijos negausius puslapius. Tik dėka Aldonos Valiuvienės, Valiaus našlės, nenuilstamo triūso ir dosnumo bei Romo Viesulo pareigingai ir su meile atlikto darbo Valius yra ir bus įamžintas Lietuvos kultūros istorijoje. Tokios monografijos turi dvigubą funkciją: jos sujungia dailininko išbarstytą palikimą ir garbingai jį pristato tarptautinei bendruomenei. Panašiu monografių turėtų susilaukti Petravičius ir Vizgirda. Ir apskritai mums labai reikėtų vienos monografijos, kuri pateiktų lietuvių išėjimo meninį palikimą lietuvių ir anglų kalbomis.

Romas Viesulas. *Telesforas Valius*. Torontas: TAV Publishing, 1984. Įžanga — Paul Duval. Vertimas į anglų kalbą Violetos Kelertienės. Didelio formato. 144 psl. 55 reprodukcijos, 16 iliustracijų. Kaina — 41 dol. Gaunama Drauge.

Kertinė Parastė

Tikėjimas prisikėlimu — problema ir pažadas

Kaip skelbia ir pasakoja Naujasis Testamentas Viešpaties prisikėlimą? O mes patys — su kokiais lūkesčiais ir kokia atrama į patiriamąją tikrovę klausomės apie moteris prie tuščio kapo angos ar mokinius pakeliui į Emmaus miestelį? Velykų rytmetį mūsų nušvitusiame bažnyčiose ta džiugią žinią girdėdami, ją primame ir patvirtiname iš savo būties gelmių. „Kėlės Kristus, mirtis krito!“ Ir žinome, kad dėl to dabar gyvename tokiame pasaulyje, kuriame Kristus yra prisikėlęs iš numirusiųjų. Nesvarstome ir neabejojame, nes patys jaučiame, jog mums duodamas gyvenimas, kuris nebūtų įmanomas, atveriamos galimybės, apie kurias nė nesvajotume, jeigu mes neturėtume šito velykinio tikėjimo. Tiksliai ir mūsų giesmė sako: „Vargšams viltis sužibėjo“.

Ne taip yra kitais metų laikais, kai jau iš bažnyčios išėję atsiduriame istorinių ir teologinių studijų srityje, kur bandome užčiuopti Prisikėlimą kaip istorinį įvykį, suprasti kaip tikėjimo tiesą. Čia aštriai mūsų laikų mąstysena tebekelia klausimą: kas iš tikrųjų atsitiko pirmųjų Velykų rytą? Kartais jis keliamas net degeneracine forma, pvz., spėliojama, ką būtų užfiksavęs vaizdajuosčių filmavimo aparatas tuo momentu prie Jėzaus kapo. Nuosekliai, kad didžiulia krikščionių prisikėlimo fizinio pobūdžio klausimui nepriiskiria teologinės ar net religinės svarbos, kadangi jis visiškai svetimas grindžiamiesiems mūsų bendruomenės religiniams tekstams (nors aplamai gal ir jo nereikėtų apeiti — Kristaus atpirtasis pasaulis taipgi yra medžiaginis, ir nuo ankstyviausių laikų buvo tikima, kad Jėzaus kūnas nepaliko kapuose dūlėti).

Tačiau, kaip pabrėžia šv. Rašto mokslininkai, jeigu su šia modernaus istorijos moks-

lo problema bandysime kreiptis į Naujojo Testamento autorius, jie atsisakys mums padėti. Jie nei vienas nevaizduoja prisikėlimo šita prasme, tačiau visi intensyviausiai liudija, kad prisikėlęs Kristus pasirodė savo mokiniams, ne vienam ir ne dviem, o daugeliui, ne kartą ar du, bet pakartotinai, kol jie įtikėjo, kad Jis tas pats Jėzus, kurį jie pažino ir mylėjo prieš jo mirtį. Tad kai įsiklausome, ką evangelistai apie Prisikėlimą iš tikrųjų sako, patiriame kur kas svarbesnių dalykų, negu gamtos dėsnių suspendavimo, teigimą. Pavyzdžiui, Morkus Jėzaus prisikėlimą supranta kaip Dievo įvykdytą Jo išgelbėjimą iš mirties ir pasiėmimą į dangų būti su savimi, kol ateis laikas Jam sugrįžti į žemę kaip Žmogaus Sūnui teisti ir atpirti pasaulį. Matas taipgi regi Jėzų, Dievo paimtą į dangų, bet iš ten pasirodantį savo mokiniams Galilėjoje. Tai ankstyvas ženklas Jo pasiektos galutinės garbės, suteikiantios Jam visą valdžią danguje ir žemėje ir šita savo valdžia Jis dabar įsteigia Bažnyčią kaip savo paties pratęsimą. Lukas rodo Jėzų susitinkantį savo mokinius Jeruzalėje ir jos apylinkėse, asmeniškai jų atpažįstamą, ir mokantį juos jų naujos atsakomybės skleistis Jo evangeliją pasaulyje. Jonas tampa pirmasis sujungia Jėzaus mirtį su Jo Prisikėlimu, rodydamas Jėzaus galią patraukti visus žmones į save, ir tuo pačiu į Savo ir Tėvo meilę, kuri prasideda jau su nukryžiuavimu ir plinta iki pat pasaulio pabaigos. Visais šiais skirtingais, bet vienas kitą papildančiais būdais evangelistai nuoširdžiausiai nori mus įtikinti: kad ir mes galime patirti Dievą kaip galutinę tikrovę savo kasdieniame konkrečiame ir istoriškai sąlygotame gyvenime, kad kur mes esame, ten yra ir Dievas, ir jis ten yra Jėzaus (Nukelta į 2 psl.)

Telesforas Valius

Velykų rytas Lietuvoje (medžio raiziny, 1939)

Neužmirštas muzikas Juozas Gruodis

A. KUČIŪNAS

„Nusižudyd dar neketinul!“ — atrėžęs žymus pianistas, kai jo paklausė, kodėl jisai savo koncertuose neskambina Juozo Gruodžio kompozicijų. Kauno konservatorijos koridoriuose, atsimenu, buvo pasklidusi ir kitokia šio atsakymo versija: „negroju, nes neturiu dvilikos pirštų ir milžino letenos!“

Šitoki samojų buvo, be abejo, kas nors sugalvojęs, nes profesorius Ružickis, santūrus svetimtautis, vargu ar būtų drįsęs pašaipiai komentuoti konservatorijos direktoriaus kūrybą. Tačiau, kaip paprastai, dažnas anekdotas slepia savyje ir kislą teisybę: Gruodžio kūriniai iš tiesų yra nepatogūs skambinti. (Lygiai dalim ir vokalinė jo muzika nėra lengva dainuoti.) Kita vertus, reikėtų neužmiršti, kad anų laikų Kaune, toli atsilikusiam nuo Vakarų modernizmo, Gruodžio šiurkštoka disonansinė muzika erzino ne vieną „saldžių melodijų“ išlepintą ausį.

O kaip šiandien, po daugelio metų?.. Norėdamas paminėti mūsų muziko šimtąjį gimtadienį, pasirinkau prisiminimui iš mažo savo rinkinio porą būdingesnių jo veikalų. Turiu, va, prieš save Gruodžio Pirmąją sonatą. Jos paantrastė — *Pateico* (patetiškoji, kupina jausmų), ir neabejoju, kad čia yra „viena tų „savižudiškų“ kompozicijų: pernelyg tanki muzikos faktūra, riebi, išsikeroję akordai ir daugybė kėblų pasąžų tikrai nepaiso nei pianisto pirštų, nei rankos riešo. Bet turbūt nenustebinsiu sakydamas, kad nūdien šios sonatos sunkumai nebeatrodo tokie atgrasūs ir neįveikiami. Dabartinis pianistas, juoba virtuozas, studijavęs, pavyzdžiui, Ravelio, Schoenbergio ir kitų modernistų itin sunkius ir painius kūrinius, susidurs Gruodžio sonatoje ne tiek su techninėmis, kiek su grynai muzikinėmis problemomis. Vėlyvojo (rusiško) romantizmo įtakoje parašytam veikalui jausminis įtampos išlaikymas bei mažiau inspirotų epizodų įdvasinimas šiandien, sakyti, būtų svarbesnė ir gal net sunkesnė interpretatoriaus užduotis. Derėtų betgi pabrėžti, kad pasiryžusiam žengti pirmąjį žingsnį, atseit susipažinusi su veikalui prigimtimi, jo priežastingumui, neabejotinai atsiskleistų Gruodžio opuso stichija, intensyvus jo įtaigumas, o sykiu ir vieno originaliausių lietuvių kompozitoriaus dvasia. Atpildas būtų nemažas. (Skaičiau, kad Vilniuje pianistė Aleksandra Jauzapekaitė sukėlė tiesiog sensaciją, sužavėjusi publiką puikia interpretacija ir šio kūrinio „savitu grožiu“.)

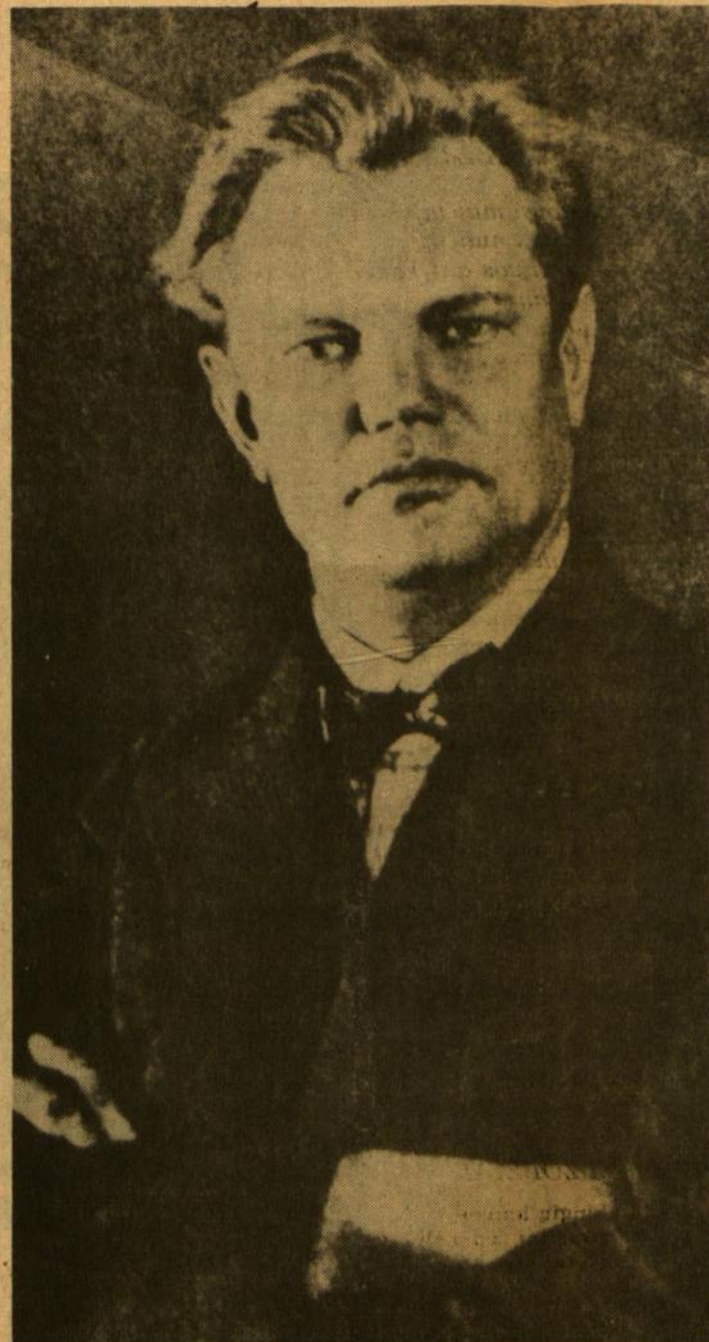
Parašė mūsų kompozitorius šią sonatą 1919 metais Jaltoje, Kryme. Buvo jis tada jau brandaus 35 metų amžiaus, bet muzi-

kos kūryboje, galima sakyti, beveik naujokas. Mat rimtai šio meno mokytis Juozas Gruodis tepradėjo tik apie 1911 metus. Kodėl taip vėlai? Atsakymo čia bene būtų ieškoti, žvilgtelėjus į jaunąsias jo gyvenimo dienas. Gimė ir užaugo jisai neturtingo staliaus šeimoje Bradesių kaime, žavingo Sartų ežero apylinkėje. Žinomas Lietuvoje muzikologas Algirdas Ambrazas savo knygoje *Juozo Gruodžio gyvenimas ir kūryba* (Vilnius, 1981) rašo, kad „gamtos grožis nuo seno vietos gyventojus nutiekia susimastyti, žadina meninius polinkius“. Neužginčytume to, bet manome, kad muzikinis nuo mažumės lavinimas, gero skonio puoselėjimas ir išvis muzikinės kultūros aplinka yra kur kas svarbesnis faktorius jauno muziko ugdyme. Aišku, varganoje beturčio trobelėje Gruodis viso to negalėjo gauti. Didžiausi muzikiniai įspūdžiai buvo senelės liaudies dainų dainavimas ir sekmadieniais vargonų muzika bažnyčioje.

Vargonininko profesija atrodo lyg būtų vienintelis kelias į viliojantį muzikos pasaulį, ir geros klausos jaunuolis nesunkiai išmoko elementarų bažnytinį apeigų vargonavimą. Tačiau netrukus jisai patyrė, kad turi ir kitą Dievo dovaną. — gražų baritono balsą. Tada Juozas Gruodis, draugų paskatintas, pasiūvė tapti operos dainininku. Aiman, grasi ir kvaišinanti yra šita meno sritis, o be gero mokytojo ir sąžiningo vadovavimo ji gali būti net pražūtinga. Taip buvo lemta ir mūsų karštakraujui entuziastui: dainavo ir dainavo jis vokalizacijos pratimus, viena kart net su stipriu gerklės persalimu, kol visam laikui neteko dainuojančio balso.

Bebalsiui, žinoma, ir vargonininko amatas buvo sunkiai įmanomas. Ką daryti? Muzikuoti tebuvo nenumaldomas noras, gal net pašaukimas, tad nuoseklus žingsnis buvo eiti prie fortepijono, siekti pianisto karjeros. Ir valingas jaunuolis, tiesa, jau geras vyras, pasiryžęs spartiejiškai uždegti keldavosi jis su saulės patekėjimu, apsipildavo šaltu vandeniu (!) ir valandų valandas prasėdėdavo prie pianino su etudais, fugomis, sonatomis... Bet ir vėl nelaimė! Stropus, bet nestiprios sveikatos Juozas Gruodis gauna sąnarių uždegimą, kuris, prasidėjęs stuburkaulyje, metėsi į rankų pirštus ir, deja, palaidojo visas pianisto viltis. Deja? Atiū Dievui, gal turėtume sakyti, nes mes, palikuonys, praradę vargonininką, dainininką, pianistą, laimėjome įžymų muzikos kūrėją.

„Vis dėlto aš šaunuolis“, pasigyrė Gruodis laiške savo draugui Antanui Vienožinskui, „praradau balsą —

Kompozitorius Juozas Gruodis (1884-1948)

lavinau pirštus: rankos nebeklauso — kalu kompozicijos teoriją“. Tikra tiesa, šaunuolis. Atkaklus šaunuolis. Laiko, žinojo jis, buvo nedaug, o išmokyti be teorijos reikėjo dar ir harmonijos, kontrapunkto taisykles, muzikos formų normas. Kūrybinei gi savo dvasiai jis liepė luktelti: „Ateik pas mane po trejų metų“, rašė jis į savo dienoraštį. „Aš būsiu pasirošęs. Garsais užvaldysiu pasaulį!“

Jeigu čia dabar skaitytojo veide pasirodytų kiek ironiškas, nors ir geraširdiškas, šyptelėjimas, tai norėčiau priminti, kad pasitikėjimo savimi ne vienam kūrėjui nestigo, o savitaiga jiems yra itin svarbi, gal net būtutinė. Kilti gali skaitytojo mintyse dar ir toks klausimas: ar nebuvo Gruodžiui muzikos kūryba paskutinė išeitis, blogiausias atvejis? Ne, nemanytume, nes kūrybinė ugnelė tikriausiai ruseno jo sieloje nuo pat mažumės, tik nebuvo kas ją pastebėtų ir uždegtų. Galop, ką gali žinot, kur slypi žmogaus kūrybingumas? Vėlesniais metais profesorius Gruodis kompozicijos studentams nuolat akcentuodavo valios, kantrybės ir ypač darbo svarbą. Neretai duodavo, turbūt tėvų prisiminęs, staliaus pavyzdį: pastarasis, girdi, kasdien — ar yra ūpas, ar ne — stoji prie varstoto ir su obliumi rankoje drožia, lygina, dailina... „Broliukai“, sakydavo jis, „įkvėpimas — tai diletantų išmisis“.

1914 metais Juozas Gruodis, kaip žadėjo, jau buvo pasirošęs. Jį priėmė Maskvos konservatorija, kurioje su įžymiais muzikos teoretikais tęsė kompozicijos studijas. Netrukus užėjo karas ir mobilizacijos bei fronto pavojus. Pasinaudojęs silpna sveikata, na, ir Lietuvių šalpos draugijos pagalba, jis išvyko „gydytis“ į Krymą. Tenai, kaip minėjau, jis ir parašė šiurmingąją savo sonatą.

Sakiau, turiu po ranka ir kitą Gruodžio kompoziciją. Tai nedidelis veikalėlis, pavadintas *Katarinka*. Nežinia, kodėl

mūsų kompozitorius davė šiai imantriai pjesei tokį menkinančios asociacijos pavadinimą. Juo labiau, kad joje negirdėti nė kiek monotoniško „katarinkos“ (ryšlos) liurlinimo. Jeigu žmogus ieškotumei atitinkamų šiai muzikai įvaizdžių, tai geriau čia tikėtų gal merginos (nelinksamas) šokis arba kokia nors apsnūdusio bažnyt. kaimio scena... Va, anądien klausėmės su bičiuliu *Katarinkos* (Andrius Kuprevičius) ją yra įgrobęs lietuviškos muzikos plokštelėje ir juokaudami sakėm, kad ji mums kažkaip primena Antano Vaičiulaičio novelių apylydne nuotaiką. O ir baigiasi ši pjesė tarsi švelniu atodūsiu, liūdnu šyptelėjimu.

Be abejo, kalbėjom juokaudami. Muzika iš tikrųjų yra per daug abstraktus menas, kad žodžiais būtų įmanoma apibūdinti. Kiekvienam juk į ką kita sako, kitokius jausmus ar vaizdus sukelia. Užtat rašantis (ypač šių eilučių autorius) turi tokią dilemą: kalbėdamas apie muziką palyginimais, metaforomis (beje, minėtasis muzikologas Ambrazas Gruodžio kūriniams antai davė net kulinarinę metaforą — girdi, jie primena „rupią kaimišką duoną“), jis pajunta, kad šio meno esmė yra vis dėlto anapus žodžių, jų užribyje, bet kai bando aiškinti, analizuoti dalykiniai, tai bijo atstumti skaitytoją

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

(muzikologų raštai iš tiesų yra baisiai nuobodūs), o, antra vertus, vis tiek sunkiai geba sugauti savo objekto dvasią.

Katarinkos natas pasiemiau, kad galėčiau tarti vieną kitą žodį apie vėlesnės, brandesnės Gruodžio muzikos ypatumus. Grižęs iš Krymo į Nepriklausomą Lietuvą, mūsų kompozitorius, nepatenkintas savo žiniomis ir išsilavinimu, tučiuojau išsirūpino stipendiją ir iškeliavo ketveriems metams (1920-1924) į Vokietiją. Pagarsėjusioje Leipzigo konservatorijoje jis tęsė studijas, tobulinosi įvairiose muzikos meno srityse. Tai buvo nepaprastai svarbūs ir lemtingi metai Juozui Gruodžiui. Taip pat ir lietuvių muzikai. Leipzige jisai turėjo progos pažinti tuometinės muzikos sroves, pamastyti apie savo kūrybinę paskirtį, įgyti muzikinį *credo*, trumpai sakant, „surasti save“. Atmetęs bene liepto galą priėjusį ir jau gerokai isterišką romantizmą, paneigęs taip pat ir sonorištes prancūzų muzikos tendencijas, Gruodis išrado savitą komponavimo būdą, sujungusį naujoviškesnes harmonijos priemones su trumpomis melodinėmis frazėmis, kuriose, nors ir be liaudies dainų citatų, savaip atsiskleidė lietuviška dvasia. Žodžiu, Leipzige jis atgimė originaliu lietuvių kompozitoriumi.

Katarinka, (norėčiau ją vadinti *Intermezzo*, *Capriccio* ar kokiu kitu neutraliu pavadinimu) ir yra būdingas jau išprususio kompozitoriaus darbas.

Nepriklausomoje Lietuvoje muzikas Gruodis buvo išvystęs šakotą ir aktyvią veiklą. Dirgavo jisai keletą metų operas Valstybiniam teatre, po to dėstė kompoziciją konservatorijoje, vėliau buvo jos direktorium, organizavo dainų šventes, rašė muzikinius klausimus spaudoje ir pan. Bet kūrybos darbas, savaime suprantama, jam buvo pats svarbiausias reikalas. Nepriklausomybės prieglobstyje jis parašė daugiau kaip šimtą muzikos veikalų: instrumentines sonatas ir pjeses; keletą simfoninių kūrinių, *Jūratės ir Kastyčio* baletą, epizodinės muzikos įvairioms dramoms, dainų chorui ir solo balsui. Deja, išsekė jo pedagoginis darbas ir ypač direktoriaus pareigos mokykloje atsiliepė jo sveikatai. Atsisakęs administracinių pareigų, jis įsikūrė Kauno miesto pakraštyje, Neries upės gražioje pakrantėje. Čia atokiau nuo miesto triukšmo ir profesinio bruzdėjimo svajojų parašyti operą ir išstisą simfonijos veikalą. Tačiau karas ir okupacijos padarė kitados gyvastingą kompozitorių vis labiau ir labiau nedarbingu, iš tiesų — apatišku. Triušinėjo savo sodelyje prie namų, o tai buvo gal vienintelė paguoda ir malonumas. Tiesa, turėjo dar kėletą kompozicijos studentų, kuriems su įprastu entuziaz-

mu bandydavo įkvėpti visa tai, ką pats patyrė ir mokėjo. 1948 metais vienos pamokos metu Juozo Gruodžio, turbūt įžymiausio anų laikų lietuvių kompozitoriaus, širdis nustojo plakusi. Ėjo jis 64-tuosius metus.

Kazys Viktoras Banaitis, sužinojęs apie be laiko mirusį kompozitorių, laiške Juozui Žilviečiui šitaip prisiminė paskutinį pasnekesį su savo artimu ir ypač gerbiu bičiuliu: Kadangi a.a. prof. Gruodis gyveno tolokai už miesto, o susisiektis su miestu buvo visiška pareiga (tai buvo 1944 m. vasara, kada K.V. Banaitis ir daugelis lietuvių ruošėsi pasitraukti į Vakarus — AK), tai su juimi galėjau tik per telefoną atsiveikinti. Jo paskutiniai žodžiai buvo: „Esu nusprendęs niekur nesijudinti. Jaunesniems — tai kas kita, o aš jau esu 60 m. ir be sveikatos. Neturiu jėgų ir energijos, kad iš naujo pradėt kurti gyvenimą svetimame krašte“. Sakydamas man atsiveikinti žodžius bei linkėdamas po audrų sugrįžti į gimtąją šalį, Juozas Gruodis kalbėjo liūdnu sujaudintu balsu, lyg ir nujausdamas, kad mums jau neteks daugiau pasimatyti... Mane šis paskutinis atsiveikinimas su Juozu Gruodžiu sujaudino iki ašarų.

Tegaim spėlioti, ką jautė ir pergyveno tuo metu profesorius Gruodis. Nesunku būtų taipgi įsivaizduoti paskutiniąsias jo gyvenimo dienas. Turbūt dažnai, stabelėdamas atgaivai pasižiūrėti saulėleidžio ir tada gal prisimindavo savo draugus, kolegas ir studentus, išsisklaidžiusius po visą žemę. Pamastydavo tikriausiai ir apie savo kelią nuo Sartų ežero iki Neries krantų. Ir apie trumpą, bet nuostabią šviesų laisvos Lietuvos laikotarpį.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

asmens pavidalu, kaip jį pažįstame iš evangelijų pasakojimų (Morkus), kad amžinai gyvuoti įsteigta Jo Bažnyčia yra išganyto įrankis visiems žmonėms visur visais laikais ir kad per ją prisikėlęs Viešpats palaiko tuos, kurie tiki į Jį (Matas), kad Jėzus įvykdė paradigmą krikščionies gyvenimą pasaulyje ir kad Jo prisikėlimas reiškia, jog dabar Jo dvasia įgalina Jo sekėjus pakartoti Jo gyvenimą savo pačių istorinėse aplinkybėse (Lukas), kad Jūs tikintys jau dabar dalyvauja Dievo Karalystės atskleidime ir statyboje (Jonas). Pamatome, kad evangelistų mums perteikiama žinia toli palieka pastangas, siekiančias „išaiškinti“ istoriškai tuščio kapo tradiciją ir psichologiškai Jėzaus pasirodymą liudijimą.

Visa tai, iš teologinės kalbos išvertus, mums liudija vieną dalyką: galutinę Dievo pergalę prieš mirtį, kančią, nuodėmę, mūsų silpnumą ir neviltį. Aišku, kad mes nesame linkę tuo tikėti. Vilties pergyvenimas yra labai nemandingas mūsų laikais: tereikia kas savaitę skaityti pvz., Vakarų Vokietijos politinę ir kultūrinę spaudą — joje tiesiog mėgaujamosi pasaulinio visuotinio nuosmūgio ir artėjančių kataklizmų prognozėmis. Mus tai suneramina, nes per porą šimtmečių esame jau pripratę iš vokiečių mastytojų laukti skvarbiausių įžvalgų ir žmogišką padėtį. Pavyzdžiui, tik praeitame Die Zeit numeryje filosofas Günther Anders dėsto reikalą „intelektualinės šizofrenijos“ — lauktina pasaulio visiško susinaikinimo, bet reikia veikti ir pasaulį tobulinti, į tai nekreipiant dėmesio. Mes, kurie negyvename vien tik savo galvose arba tokiuose dramatiškiausių bokštuose, tegalime atsakyti: vargu. Šitokia desperacinio heroizmo

mu bandydavo įkvėpti visa tai, ką pats patyrė ir mokėjo. 1948 metais vienos pamokos metu Juozo Gruodžio, turbūt įžymiausio anų laikų lietuvių kompozitoriaus, širdis nustojo plakusi. Ėjo jis 64-tuosius metus.

Kazys Viktoras Banaitis, sužinojęs apie be laiko mirusį kompozitorių, laiške Juozui Žilviečiui šitaip prisiminė paskutinį pasnekesį su savo artimu ir ypač gerbiu bičiuliu: Kadangi a.a. prof. Gruodis gyveno tolokai už miesto, o susisiektis su miestu buvo visiška pareiga (tai buvo 1944 m. vasara, kada K.V. Banaitis ir daugelis lietuvių ruošėsi pasitraukti į Vakarus — AK), tai su juimi galėjau tik per telefoną atsiveikinti. Jo paskutiniai žodžiai buvo: „Esu nusprendęs niekur nesijudinti. Jaunesniems — tai kas kita, o aš jau esu 60 m. ir be sveikatos. Neturiu jėgų ir energijos, kad iš naujo pradėt kurti gyvenimą svetimame krašte“. Sakydamas man atsiveikinti žodžius bei linkėdamas po audrų sugrįžti į gimtąją šalį, Juozas Gruodis kalbėjo liūdnu sujaudintu balsu, lyg ir nujausdamas, kad mums jau neteks daugiau pasimatyti... Mane šis paskutinis atsiveikinimas su Juozu Gruodžiu sujaudino iki ašarų.

Tegaim spėlioti, ką jautė ir pergyveno tuo metu profesorius Gruodis. Nesunku būtų taipgi įsivaizduoti paskutiniąsias jo gyvenimo dienas. Turbūt dažnai, stabelėdamas atgaivai pasižiūrėti saulėleidžio ir tada gal prisimindavo savo draugus, kolegas ir studentus, išsisklaidžiusius po visą žemę. Pamastydavo tikriausiai ir apie savo kelią nuo Sartų ežero iki Neries krantų. Ir apie trumpą, bet nuostabią šviesų laisvos Lietuvos laikotarpį.

schema mūsų netraukia. Mes žiūrime į savo kuklius namelius ir darželius, į savo auginamus vaikus, į savo pačių gal liūdnoją, bet be galo mums brangią lietuvišką veiklą ir sakome: ne dėl intelektualinių paradoksų mes čia plėšomės, bet dėl to, kad visa savo esybė trokštame kai kurių dalykų — lietuvių tautos išlikimo ir gyvasties, savo pačių mažų gyvenimų prasmes.

Į tai prakalba taipgi vokiečiai, praeitais metais miręs žymiausias šio šimtmečio katalikų teologas Karl Rahner, SJ, sakydamas, kad mes patys savo gyvenimo amžino įprasminimo troškimu liudijame Kristaus prisikėlimą. Mūsų noras nežūti susisiečia su paties Dievo įvykdytu Jėzaus prikėlimu iš numirusiųjų. Kaip Prisikėlimas paliudija, kad Dievas patvirtino Jėzaus Kristaus gyvenimo ir mirties amžiną, nesugriaujamą reikšmę, taip mūsų troškimas, kad mūsų gyvenimas turėtų neištrinamą, amžinai galiojančią reikšmę yra horizontas, į kurį žiūredami galime sugriebti tikėjimo liudijimą tiesą, kad mes neišnyksime kartu su savo mirtimi. „Dievas taip mylėjo pasaulį, kad davė savo vienatinį Sūnų...“ sako evangelistas Jonas. Prikeldamas savo vienatinį Sūnų, Dievas ir mums nerėjo parodyti, kad Jo meilė nesibaigianti, jos gelmė, jėga ir aistra po kiekvieno iš mūsų gyvenimo yra pasirošusi pasiraišyti, mus į Save pakelti ir priglausti — ir mums užtikrinti, kad nesame tuščiai gyvenę. „Mylėti, tai reiškia norėti, kad mylimasis amžinai gyventų“, rašė mūsų laikų mastytojas, prancūzas katalikas Gabriel Marcel. Krikščioniškas tikėjimas liudija, kad to trokšta pats Dievas. Nė vieno iš mūsų Jis nenori palikti tamsybėse, įstrigusio savo žemiško gyvenimo neišbrendamose klampynėse — Jis neleidžia nė vienam iš mūsų galutinai žūti. Kad mes tuo tikėtume, Jis prikelė savo pirmąjį Sūnų Jėzų Kristų iš numirusiųjų.

Aišku, mes galime šią žinią priimti, ar ne. Tai jau pareina, ir kartais tragiskai, nuo mūsų pačių asmeniškų patirties susiklostymo, nuo mūsų nusiteikimo (taip dažnai iš esmės tik mūsų kūno chemijos sąlygotu), nuo mūsų noro ar nenoro išgirsti Jo pasiuntinių skelbimą. Bet ta proga — nu-eikime Didįjį Seštadienį ir Vėlykų rytmetį į mūsų bažnyčias. Dalyvausime procese, kur vėlykinė žvakė įmerkiama į vandenį, simbolizuojant mūsų atnaujinamus krikšto pažadus ir mūsų atgimimą į naują gyvenimą, kur į mirtiną tylą įsiveržia varpų skambesys, kur mes visi kartu giedame: „Linksmas diena mums nušvito, Visi troškom džiaugsmo šito“. Ir tada pajusime, kaip šviesa perskrodžia tamsą, meilė pasirodo stipresnė už neapykantą, gyvybė už mirtį, gėris už blogį. Tai Dievas ateina mus aplankyti ir visas šias priešingybes savo būdu išriša. Tai Jis, kuris mus myli ir yra pasiryžęs mylėti iki galo. Giedokime vėlykinę giesmę Tam, kuris sako: „Po Jūsų skausmų kartybės, Nušvito diena linksmybės, Dosni dangiškos ramybės...“ Jis yra prisikėlęs ir tebėra su mumis: „Tegul ir mus džiaugsmas ima...“

• Teresė Pautienė-Bogutienė skaitė savo poeziją, rodė vaikų literatūros vertimų ir lietuvių kalbą skaidres ir kompiuterių žaidimų bei teksto apdirbimo programas Jaunimo centro kavinėje, Chicagoje, kultūrinėje vakaronėje, kurią suruošė Chicago ateitininkai sendraugiai šių metų kovo mėn. 22 d. Taipgi buvo parodytas rinkinys meno ir gamtovaizdžių skaidrių, kurių tematika surišta su kompiuteriais.

Valstybės teatro rūmai Kaune apie 1925 metus, kur Juozas Gruodis keletą metų dirigavo operas pastatymams.

Kauno konservatorija, kur Juozas Gruodis dėstė kompoziciją, o vėliau tapo jos direktorium.

Jorge Guillén

Integrali poezija

Sunku poetui laureatui pasitelkti prozas — prakabinės prozos — žodi, taip, kaip būtų keblu šokėjui save nuskurdinti, apsiribojant paprastu žingsniu, ir tik vaikščioti teatro scenoje. „Ta baisioji proza!“, sakydavo savo sodriu balsu mūsų mielas Jules Supervielle. Gi prakalba tampa dar baisėse, kai jai tenka nešti laurų vainiko svorį. Be to, iškilmingas pripažinimas nebuvo pramaitas jaunųjų šio amžiaus poetų godose; jų ugdymas reikalavo kuklumo, nesuderinamo su ceremonijom, savo esme taip tolimom „tylos viešpatystei“, kurią skelbė rafinuotas balsas iš Belgijos.

Tačiau šių dienų poetai priartėjo prie publikos. Jų pirmataktai nebuvo iš tiesų vieniši, nes menas vienvietėje — tai neįsivaizduojama, siaubinga apraška. Jie betgi šalinio viešumos ir nekenkė deklamavimui, sunerimdami, jei pasigirdavo per daug katučių. Tas nerimas dingo. Šių laikų menininkų pasisekimas nebebaugina, o jo šauni pasėkmė, išreikšta skaitlinėm, nebeatrodo vulgari nei negarbinga. Žiūrint per tokia tiek pramoninę, tiek literatūrinę prizmę, poetui tenka menkesnė rolė: jis visuomet pasmerktas tam tikram „grynumui“, kas jam betgi nekluduoja atsistoti prieš masę su savo paties ginklais: savo poezija. Be abejo, nei nieko mažiau smerktino: eilėraščiai įgauna gyvybės per balsą ir savo pilnumo pasiekia tik garsiai skaitomi. Garso realybė neatsiejama nuo idėjos, o idėja nepasiekia savo poetiškos jėgos reikiamo laipsnio be įsikūnijimo balse ir labai preciziškų niuansų. Vienas prancūzų poetas — nuostabus ir labai išgarsėjęs — man vis tik sakydavo, niekad neskaitas savo paties tikrai muzikalių tekstų garsai, nes tai degraduotų tą muziką, nustojančią tobulumo atlikimo klysteliuose. Tokios rūšies idealizmas pasitenkina harmonija vaizduotėje akistatoje su nebylių puslapiu — o tai mus vėl perkelia į tylos pasaulį, kuriame šių dienų žmogus nenori viešpatuoti.

Kiekvienas poetas skaito taip, kaip Dievas jam duoda proto, ir šis pratimas vertinamas kaip interpretacija, kurią reikia turėti omenyje. Tos interpretacijos vertė reliatyvi, betgi ji turi vieną privilegiją: autorius žiūri į veikalą per savo intencijos prizmę. Neginčijamas faktas, kad tas ar kitas puslapis reiškia tai, kas jame parašyta, ir nevisuomet sutampa su jį viešumon iškelusia paskata. Tačiau ta paskata, efektyvi ar ne, kūrinio viduje ar išorėje, jam priduoja elementą, kurio skaitytojai neturėtų ignoruoti. Dažnai sakinio dviprasmiškumas skaitytojui pradingtų, jei autorius jam paaiškintų šiojo betarpe reikšmę. Kaip antai: „Vienoje La Mancha vietovėje, kurios vardo nenoriu prisiminti...“ Kodėl nenorėjo Cervantes prisiminti to vardo? Gausūs egzempliai iki šiol dar nesuradę visiems priimtino paaiškinimo šiai mažytei detalei. Cervantes tą klausimą būtų išrišęs dviem žodžiais.

Yra žymiai komplikuo-tesnių dviprasmiškumo atvejų, ir net „aiškiai“ atrodo, kad poezija nesileidžia būti suprantama. Šalia pirmosios reikšmės kyla asociacijos ir nusitęsę sąsąskambai. Tačiau jei eilėraštis yra tikras, visi šie skirtingi faktoriai

sudaro homogenišką vienetą, kurio visumą atidengia pastabus žvilgsnis. Skeptiški akiniai mums nepatarnautų taip, kaip XIX amžiuje, kada bet kokia interpretacija buvo priimtina, atiduodant eilėraštį „Aš“ fantazijoms: to Aš, kuris pats buvo didžiausia fantazija, bet kartu ir vienintelė tikrovė. Kapinės kaip tema lygiai taip pat aiškiai iškyla Gray elegijoje, kaip Unamuno ar Valéry eilėse. Poetija — tai šviesa, ar nors polėkis į aiškumą. Ši spinduliuojanti energija — aiškumas — toli gražu netapatintina su lengvumu, visų didžiausia yda. Kalbama čia ne apie kūrinio genezę kokia ji bebūtų, sunki ar paprastė. Šis aspektas liečia tik autorių, kuris gali būti daugiau ar mažiau talentingas. Kalbama čia apie patį kūrinių, ar jis būtų apdovanotas kiekvienam — kompetentingam, ar ne — ypatingų pastangų prieinamomis malonijomis kokybėmis, ar ne. Šiandien gi norima panaikinti šį skirtumą, perkelti jį į lygybės plotmę, panašią į visų lygybę prieš ištatymą. Ši naujoji tvarka vos ne visą sugeba paslėpti naują tvarką, kur viskas sulginama su jauktam knibžėjime: teisinis kompetentingumas ir literatūriniai gabumai, politika, moralė, menas. Smeikuoti gali betgi ne bet kuris pilietis, o tik pilietis, kuris yra smuikininkas. Nei kurčias, nei puskurtis girdi ar supranta koncertą. Taip ir poezija reikalauja iš savo pilnumo pasiekia tik kompetentingumo, o jis egzistuoja tik bendros kalbos ir kultūros prieglobstyje.

Šio apribojimo dėka, pastant patį kūrinių visuomenės centran, literatūra tampa socialia apraška. Tiek autorius, tiek skaitytojas yra Istorijos kryžkelėje: ne natūralios, bet žmogiskosios istorijos, kurio įsirikiuoja laisvos būtybės. Ryšys tarp intelektualų gamybos atstovų ir vartotojų išsivysto įvairiais, nepramatomais būdais, ir būty kvailai ir beprasmė stengtis redukuoti visas šias gėrybes į vieną vienintelę, paprastę liniją, kuri apjungtų minimalų vartotojo kompetentingumą su maksimaliu produkto pasiekiamumu. Tokie suprasinimo bandymai eity prieš šio žemės rutulio istoriją, kokia kukli ji bebūtų, ir joks švenčiausias tribunolas, tai yra, joks pedantų komitetas nesugebėtų užkrauti meniškai prigimčiai tokį neturto apdą.

Ne, kalbos ir kultūros bendrumas niekad nėra kristalizavęs vienpusiškam šablono. Šiandien skaitytojai pasižymi stoka noro susiliesti į vieną vienintelę išdresiruotą publiką. Pomėgiai ir nuomonės tokie pat daugialypiai, tiek tarp autorių, tiek tarp skaitytojų, ir jų santykiai vargu ar pasiduotų bažnyčios, pramonės ar politinių partijų nurodymams. Vienas Dievas težino, kiek įtaką veikia viena tekstą, bet jis nėra diktuojamas to ar kito... įsibrovėlio, štai jo vardas. Literatūra, gimstanti nurodymų rėmuose, pasmerktas literatūrinei ir visuomenei nesėkmei. Duokime rašytojui laisvę dialoguoti su tuščiu lapu. Tai šis jį privertia prisiminti pilną atsakomybę už savo darbą. Plunksna visuomet ambicinga: ji trokšta išrasti. Jos užduotis — atrasti sprendimą savo galvosūkiams. Meno kūrinio rašymas, pasak Pedro Salinas, privalo „atitikti reikiamybę ir reikalavimus,

kuriuos jis pats sau kelia, idant pavirstų gyvu organizmu, neleidžiant savęs nukreipti nuo kelio jokioms jam svetimoms vilionėms iš pašalies”.

Tariamoms vienvietėms akimirkoje — rašytojas beveik visuomet yra pats vienas prie savo darbo stalo — bemačats atsiranda ir kitas personažas: žmogus, kuriam skiriami rašomi žodžiai. Nėra asocialios literatūros, ir monologas visuomet reiškia dialogą. Kaip galėtų egzistuoti dviasia už bendravimo ribų? Nėra nieko apgaulingesnio, kaip įsivaizduoti monadą, uždarytą kalėjime be galimybės nors slaptai komunikacijai. Visais Istorijos laikais poetai linko ar į savo privatų, ar į bendruomeninį gyvenimą. Šiandien viskas skatina linkti į įsijungimą miestam, ir rašytojas negali norėt išvengti reikalo pridėti savo pastangas bendram darbui.

Mūsų epocha, atrodo, beveik su pasitenkinimu išgyvenanti savo krizę, savo problemų, savo rūpesčių paastrėjimą. (Bet ar buvo kada amžius be krizių?) To išdavoje mūsų moralę būtų galima sintetizuoti vienu nauju paliepiu: gyvenk rūpestyje! Pastaraisiais metais visi turėjome progos bijotis ir drebėti su pagrindu. Tačiau ta situacija nesukludė, kad literatūriškas drebejimas taptų mada. Lyg pritartume poetui: „Si vous voulez, temblons ensemble!” Tačiau šis žaidimas negali neriboti testis tik kaip žaidimas. Šiame atominiame amžiuje niekas negali nusikratyti subtilių atomų sloučiū, nes jie grėsmingesni už senųjų laikų šėtoną.

Neleiskime mus užvaldyti nevilčiai. Venkime pačios lengviausios išeities: pasidavimo apokaliptei. Mūsų nešvitynti planeta vystosi kaskart įspūdingiau. Įvairių spalvų masės tampa vis žmoniškesnės, ir impulsas reformoms be sustojimo didina žmogaus potencialą — žmogaus, kurio potencialas visiškai nupuoliui prilygiamas tik jo paties kilniausiems sugebėjimams. Žmonija tebėra jauna, jis vos tik kyla iš savo nežinomų pradų, ir ji žengia pirmyn, nepaisydama kliūčių, per daug nenukrypdamu nuo savo lėtos ir neišnarpiojamos evoliucijos kelio.

Poetas — sąžinės balsas ir garsiakalbis — turi savo užduotį šiame samšyje. Neišvengiama, kad dabartinė poezija vis dažniau išreikštų bendrą susirūpinimą. Antra vertus, iš pat pradžių atsisakyti savo paties temų ir formų reikštų eiti prieš didžiosios žmonijos istorijos srovę, kurios nesulaikoma tekme priešinasi bet kokiame dogmatiškiems varžtams. Yra jaunų, sunkiose aplinkybėse išdygiusių sielų, kurios stebi apsiniauksų horizontą ir nenori išlikti iš savo kalėjimo vienučių. Nuo amžių egzistuojantis konfliktas tarp meno ir moralės sležia šiuos kenciančius jaunuolius, kurie jaučia sąžinės graužimą, jei užsinori „dainuoti“ rožę ar pavasarį. Bet ir šie puritoniški jaunuoliai žino, kad rožė ir pavasaris šandien tebegyvi, nemažiau, negu bet kada. II amžiaus vargai nebuvo nenugalima kliūtis lotynų poetui, kad jis mums leistų pajusti pavasarį grožybę su tokia pat jėga, kaip 1962 metais: „Rura fecundat voluptas...”

Integrali poezija! Mums pažįstama jos versmė: pilnutinis žmogus su kunkuliuojančia vaizduote ir plačia širdimi. Individuali ir kartu bendrinė poezija, himnas, elegija ir satyra, giesmė ir šauksmas, kylančias, nežūrint pedantų anatėmų. Per pastaruosius 150 metų, prade-

Prisikėlimo eilėraščiai

Kazys Bradūnas

ŽODŽIO UŽKALBĖJIMAS

Kryželį tartum amuletą,
Vien iš poezijos nulieta,
Kas rytą kabinuos ant kaklo,
Bijodamas likimo aklo.
Tada jau nieko negirdžiu,
Vien užkalbėjimą žodžiu.

Lygos, lygo ir sulygo:
Žodis mano — žodis knygu.
Žodi, būki!
Žodi, tapki!
Žodi, tapęs neapaki
Nuo spindėjimo laimėto,
Nuo kryželio — amuleto,
Iš poezijos nulieta,
Nuo skambėjimo paties,
Žodi! —
Kelkis iš mirties.

PRISIKĖLIMAS

Jeigu mano tėvas prisikeltų
Ir pareitų dar žemėtas į Kiršus...
— Nekalbėk, vaikel, sitaip veltui —
As dabar visai nepanašus.

O už Rutkiškių saulėleidis toks drumstas.
Ir tų žodžių vis labiau skalsu.
Tai ne aš, ne tu, tai kalba grumstas,
Tik labai pažįstamu balsu.

PRIKELTI ŽODŽIAI

Jotvingių kalbos
rankraštinį žodynėlį
netikėtai atradus.

Belovežo girioje guli,
Kaip ledyno sunkūs rieduliai,
Jotvingių žodžiai —
Pagoniški nėkrikštai,
Kurios atradęs vienuolis
Nusigąsta kaip velnio! —
As irm tuolis.

O aš kalbuosi su jais
Tartum su savimi,
Niekam kitamui
Neįsiterpiant —
Ir mirusio žodžio širdis,
Lygiai kaip mano,
Pradeda plakti.

dant romantizmui — poezija pasiekė neregėto intensyvumo savo išradinumu, ir pranašai, kurie skelbė didėjančią prarają tarp mokslo ir poezijos pasaulio, klydo. Tai pasaulis, kurie nepraeina nepastebėti. Tiesa, kad mūsų laikais gal klesti daugiau poetų, negu eilių skaitytojų. Tai nesvarbu. Poetams dar neatimtas prestižas, kuris juos lyg ir kiek atokiau pastato — ir jie net premijuojami. Prisiminkim, kiek premijų skiriama Europoje ir Amerikoje, ir kokios jos svarbios. Pilnam sąskambyje su savo laiku jos skleidžia šviesą, kurią būtų galima pavadinti socialia.

Stai mes čia visi susirinkome atiduoti pagarbą Poezijai po šiuo saulėtu pavasario — amžino pavasario — dangumi: „Rura fecundat voluptas...” Poetas tėra tik naujas niekad nenutrūkstančios kūrybinės energijos įkūnijimas. Nors jo užduotis yra ieškoti žodžių ir juos derinti, šį kartą poetas laureatas neatranda taiklių žodžių savo dėkingumui išreikšti. Ir jis, šis privilegijuotas žmogus, privalo išlikti ištikimam savo idealui: nuosakumui kalboje.

Vertė B. Ciplijauskaitė

• Praeitais metais miręs Jorge Guillén buvo vienas iškilniausių mūsų šimtmečio poetų (žr. Birutės Ciplijauskaitės straipsnį „Visatos tobulumo dainius — Jorge Guillén (1893-1984)“ 1984 m. rugpjūčio mėnesio 29 d. *Draugo* priedo laidoje). Čia spausdinama poeto kalba, pasakyta 1962 m. birželio mėn. 2 d. Mons, Belgijoje, jam priimant Grand Prix International de Poésie 1961. Vertimui leidimas gautas iš Irene Guillén ir jai už tai dėkojama.

Vytautas Ignas

Ornamentas nr. 7 (aliejus)

SUSITIKIMAS

Dievas kelias ir eina,
Eina link Sibiro,
Per Lietuvą,
Kalbėdamas mažai.
Ir tartum karoliai pabiro
Per pirmą pavasario lietį
Kraujo lašai.

O žodis trokšdamas laukia
Prie pogrindžio slaptojo kelio
Susitikimo valandos...
Ir jau —
Eilėrašties našlatis atsiklaupia
Ir geria
Iš Avinėlio pėdos.

Nuomonės ir pastabos

Lietuvos valstybinė šventė

Praėjus Vasario 16 minėjimams, beplanuojant būsimus minėjimus, reikėtų tuo reikalu padiskutuoti, pasvarstyti ar nebūtų galima tuos minėjimus padaryti našesniais, naudingesniais. Čia ir norima išskirti porą minčių toms diskusijoms.

Vasario 16 d. šventė Lietuvoje vadinoma valstybine švente. Rugpjūčio 8 d. šventė Tautos šventė. Mes čia, nesirydami sukurti naujų tradicijų, Vasario 16 d. šventę turėtume ir toliau vadinti valstybine švente, o rugpjūčio 8 d. — Tautos šventė. Nors sunku išskirti valstybės darbus nuo tautos darbų, tačiau valstybinę šventę turėtume daugiau koncentruoti prie valstybės pasireiškimo, o tautinę — prie tautos.

Latvija ir estai 1918 m. įkūrė savas valstybes pirmą kartą, todėl jie ir tegali švėsti savos valstybės pradžią nuo tų 1918 metų. Mes, sekdami jais, prasišlenkdami su istorine tiesa, irgi visur kaišiojame tą pačią datą, kaip kaimynai. Kaimynų (Latvijos ir Estijos) valstybės buvo įkurtos pirmą kartą, o mūsų jau atkurta. Mūsų valstybė buvo įkurta XIII a. pradžioje, remiantis 1219 m. pasirašyta Volinijos sutartimi, arba XIII a. viduryje, jei laikysime valstybės pradžią Mindaugo laikais. Jei laikysime valstybės pradžią IX a. įvykių prie Apulės (Skundo apylinkėse), tai ji bus dar senesnė. Lietuva nebuvo sezoninė valstybė. Ji yra su gilia praeitimi. Ji 1918 m. nepradėjo valstybės kūrimo darbo, bet atkūrė savąją valstybę, kuri daug amžių buvo gyvavusi. Vienu metu buvusi didžiausia valstybe Europoje.

Valstybinės šventės proga reikėtų ruošti paskaitas iš Lietuvos valstybinio gyvenimo: Lietuvos socialinis gyvenimas,

Žaidimų knygelę pasitinkant

Praėjusių metų pabaigoje pasirodė knygų rinkoje Eugenijos Bogutienės paruošta knygelė *Žaidimai ir rateliai vaikams*, bandanti bent kiek sušvelninti žaidimų literatūros trūkumą mūsųose. Žaidimai yra svarbi ir neišvengiama vaikams auklėti priemonė. Jų auklėjamąjį reikšmę trumpai ir taikliai nusako autorė knygelės įžanginiame žody.

Knygelė nedidelė, 32 puslapių. Joje sukurta 27 žaidimai jauniausiems mokyklinio amžiaus vaikams. Tai tie patys žaidimai ir rateliai, kuriuos šių laikų seneliai bei močiutės, būdami Nepriklausomybės ar ankstyvesnių laikų vaikais, žaidė ir dainavo, derindami savo vaikiškus nerangius judesius su dainos žodžiais. Kuris jų neprisimins tokių žaidimų, kaip „Aš einu į svečius“, „Kiškelis bebėgdams“, „Tėveli, kalveli“ ir daugelį kitų. Bet kažki, ar bus apie šiuos žaidimus ką nors girdėjęs dabartinis emigracinis jaunimas, kuriam ši knygelė ir taikoma, kad žaidžiant įsiliėtų į jų širdis lietuviškos srovės.

Žaidimai knygelėje patraukliai sutvarkyti ir metodškai pateikti. Visų pirma teikiamas dainos tekstas ir paaiškinimai, kaip žaidimas žaidžiamas. Žodinė medžiaga įrėminta ryškia linija, kuri apacioje papuošta kuklia rūtos šakele. Po šiuo rėmu duodamos gaidos dainos tekstai. Jos irgi rūpestingai ir kruopščiai paruoštos E. Bogutienės dukros pianistės Nijolės Bogutaitės-Dėdinienės. Pati knyga M. Morkūno spaustuovės Chicagoje gerame popieriuje atspausdinta, didoko formato ir maloni akiai. Ji bus paranki jaunimo organizacijoms (skautų vilkiukams, ir paukštytėms, ateitininkų jaunūnams) ir šeimoms. O šeštadienių mokyklų mokytojams, sakytumėm, būtina.

Eugenija Glaubickaitė-Bogutienė yra patyrusi, didelio stažo pedagogė. Jau 1930 metais baigusi Zarasuose pradžios mokyklos pedagoginius kursus, įkūrė vaikų darželį Kybartuose. Įsigijus pradžios mokyklos mokytojos diplomą Kaune, teko jai būti pradžios mokyklos vedėja bei mokytoja Šiauliu ir Kėdainių apskrityse iki pat karo audrų. Pasitraukus į Vakarų ir karui dar nepasibaigus, įsteigė Dresdene pirmąjį lietuvių pabėgėlių vaikų darželį. Vėliau ji buvo vaikų darželio vedėja Hanau lietuvių stovykloje, mokytoja Kemptene, Ulme ir Bad Aiblinge. Išemigravusi į JAV, dirbo Baltimorės, Detroito ir Floridos šeštadieninės mokyklose.

A.R.

minėjimą, žinos, kad jis eina padaryti malonumo kalbėtojai, o sau visai nieko nesitiki. Jis padeda mūsų vėdams amerikiečių politikų tarpe susirasti bičiulių savosios politikos reikalams. Sau patiems lietuviai ruošia mažesnės apimties minėjimus su grynai lietuvių kalba paskaita (ar kitokia forma kalba) ir lietuviška programa, kuri turėtų lietuvių suaraminti, duoti vilties ir ryžto. Kad iš minėjimo lietuvis išeitų atsinaujines, pasiryžęs. Rodos, jau penktą sykį tokį minėjimą ruošia Jaunimo centro bendradarbiai Chicagoje. Jie ne „oficialiai atsisėd“ minėjimą, bet išgyvena. Iš spaudoje aprašymo ir girdėtų šnekų, paskiausias minėjimas „griebe už širdies“. Dalyviai patenkinti. Ar nereikėtų tokius pavyzdžius pasekti? Tik tuo būdu pasiekume minėjimo ruošimo tikslą. Tik šiuo būdu galėtume sau pritaikyti gerą programą, kuri būtų išgyvenama ramiai, be pompos ir išpūtimo. Vadovybėms siūloma pagalvoti tuo reikalu. Gal ši mintis ir atgaivintų išblėsusį entuziazmą.

Vincentas Liulevičius

Verdi opera „Don Carlo“

SAULĖ JAUTOKAITĖ

Artėjant Chicago Lietuvių operos Verdi „Don Carlo“ pastatymui, pažūrėkime kokia buvo šio muzikinio kūrinio istorija.

Genialusis italų kompozitorius Giuseppe Verdi (1812-1901), būdamas penkiasdešimt ketverių metų, parašė savo dvidešimt penktąją operą „Don Carlo“ (Karolis). Šio kompozitoriaus kūryba yra suskirstoma į tris periodus. Jo pirmojo kūrybos laikotarpio operos yra mena prasme gana nelygios, taipgi gerokai bekravės. Iš šio periodo dažniausiai statomos „Nabucco“, „Ernani“, „Macbeth“. Antrajam laikotarpiui priskiriamos turbūt jo žinomiausios operos „Il Trovatore“, „Rigoletto“, ir „La Traviata“. Šiose operose žymiai mažiau lėkštumo ir trankumo, bet jau atsiskleidžia ir visi Verdi būdingi operos elementai — choras ir melodija. Trečiojo periodo operos priskiriamos vadinamam *grande opera* stiliui. Čia įeina „Sicilijos mišparai“, „Likimo galia“, „Simon Boccanegra“, „Don Carlo“, ir „Aida“. Čia jau orkestras nebėra vien tik akompanimentas, bet savo harmonija ir spalvingumu atskleidžia ir scenoje vykstančią dramą. Paskutinėmis dviem šekspyrinėmis operomis „Otello“ ir „Falstaff“, Verdi apviniavo savo kūrybą, parašydamas jas jau vokiškos operos įtakoje.

Operos „Don Carlo“ libretą prancūzų kalba pradėjo rašyti Francois Joseph Mery; jam mirus, jį užbaigė Camille du Locle. Šios operos siužetas yra pagrįstas to paties vardo Friedrich von Schiller (1759-1805) drama. Tai buvo ne pirmas kartas, kai Verdi „kreipėsi“ į vokiečių dramaturgą, ieškodamas medžiagos savo operoms. Prieš penkioliką metų jis buvo pavertęs tris Schillerio dramas operomis: „Giovanna d'Arco“ (Die Jungfrau von Orleans), „I masnadieri“ (Die Ræuber), ir „Luisa Miller“ (Kabale und Liebe). Nors šios

Dail. Ados Sutkuvienės sukurtas plakatas Lietuvos operos „Don Carlo“ pastatymui 1985 m. balandžio mėn. 27–28 dienomis Morton High School Auditorium, Cicero, Illinois.

Verdi operos nesulaukė didelio pasisekimo, tačiau Verdi dar kartą sugrįžo prie Schillerio dramos. Dabar kompozitorius, būdamas brandaus amžiaus, sukūrė brandų muzikos veikalą.

Opera „Don Carlo“, priklausanti trečiajam Verdi kūrybos periodui, yra pilna to žodžio prasme *grande opera*. Ji buvo užrašyta ir specialiai parašyta Paryžiaus operai, kuriai Verdi ankščiau buvo sukūręs „Sicilijos mišparus“. Jos premjera 1867 metais nesulaukė didelio pasisekimo Prancūzijos sostinėje. Ši grandiozinė opera, su didingais choriniais ansambliais, ištaigingomis dekoracijomis, efektingomis dramatinėmis scenomis, su baletu scena (kas tuo metu

Paryžiaus operai buvo būtina), nepajėgė nustumti į šalį tuometinio Paryžiaus operos „karaliaus“, kompozitoriaus Meyerbeer operų, kurios buvo statomos su didžiausiu pasisekimu.

Karolis (Don Carlo), Ispanijos princas, yra pažadėtas Prancūzijos princišei Elzbietai (Elisabetta) de Valois. Princas tėvas, Ispanijos karalius Pilypas II, tapęs našliu, pats veda princišę. Iš apmaudo princas nori vykti į Flandriją ir išvaduoti ją iš Ispanijos valdžios. Princišę Eholi, taip pat mylinti Karolį, sužinojusi jo meilę Elzbietai, išduoda šią paslaptį karaliui. Eholi, kaip pat mylinti Karolį, sužinojusi jo meilę Elzbietai, išduoda šią paslaptį karaliui. Eholi, kaip pat mylinti Karolį, sužinojusi jo meilę Elzbietai, išduoda šią paslaptį karaliui.

Kompozitorius Verdi buvo ne tik Italijos didžiausias vaikiško stiliaus piešiniais papuošęs V. Rutkauskaitė. Kaina — 12.50 dol.

Pirmiausia pažymėsim, kad techniškai ši plokštelė yra gerai pagaminta. Vykusiai yra įterpta muzika ir garsų efektai. Veikia daug asmenų ir čia visų neišvardinsime. Gerai pasakoja Vincas Piečaitis. Ir kitų tarsena be priekaištų. Tik vienos jaunos mergaitės balsė pastebimas imigrantės tarties atspalvis.

Turinio atžvilgiu čia visko yra atrinkta iš mūsų tautosakos. Yra pasakaitės apie gyvulius: Dangus grūna, Gužučio ir gervės piršlybos. Yra sakmių arba legendų: Milžinai, Našlaitėlis ir milžinas, Perkūno ginčas su vėliu, Plungės pilies kalnas. Tikrųjų pasakų yra dvi: Slibinas devynagalvis ir Eglė žalčių karalienė. Dar įterptos dvi apeiginės arba magiškos dainelės: Atvažiuoja saulė („kuriu kuriu pečiukų“) ir apeiginis Joninių giedojimas „Kupoliau kupolėli“.

Medžiagos atrinkimas yra pavykęs. Niekas negalės skųstis ilgų pasakų nuobodumu. Kolbotojai vaidina pasidalinę roles kaip teatre. Režisierė ir producentas darbą atliko gerai. Reikia tikėtis, kad pasiklausyti plokštelių mėgs vaikai ir suaugusieji kartu, prisimindami jaunas dienas.

Aš pats seniai nuošaliau

Dalis Chicago Lietuvių operos choro repetuoja Verdi „Don Carlo“. Choru akompanuoja Robertas Mockus.

heretikų sudeginimo ir už palaikymą flamų pusės yra uždarymas į kalėjimą. Jo geriausias draugas Roderigo yra inkvizicijos pasiuntinio nušaukiamas, o princą nuo tėvo keršto išgelbsti jo senelio Karolio V dvasia.

Trumpai sumetus, ši ilga ir komplikuota istorija yra, kaip pats Schilleris ją pavadino, „šeimos portretas princo namuose“. Tiek rašytojo dramoje, tiek kompozitoriaus operoje, istoriniai veikėjai yra tikri, tik jie prasišlenkia su tikrove tarpusavio santykiavimuose. Iš istorijos žinome, kad princui Karoliui, vaikystėje kritus, buvo pažeisti smegenys, ir jis pilnai neišsivystė, neužaugo. Jis buvo neramus jaunuolis, nesukontroliuojamai žiaurus, kovingas, net tėvas bijojo jį malšinti. Mirė būdamas dvidešimt trejų metų. Jam mirus, buvo įtarta, kad tėvas, žinodamas jo tokią nesveiką būklę, paslaptimis jį sunaikino. Princišę Elzbieta, ištėkėjusi už karalių Pilypą, buvo jam atsidavusi ir paklusni jo žmona. Tarp jos ir princo Karolio nebuvo jokios meilės istorijos.

Šiame „šeimos portreto princo namuose“ veikale, kompozitorius Verdi labai stipriai išryškina atskirų veikėjų charakterius. Verdi princišę Elzbieta yra aktyvesnė negu Schillerio. Karaliui Pilypui jis prideda trisdešimt metų, taip kad jo pavydas yra simpatingesnis ir auditorija jį labiau užjaucia, kai jis pats vienas apmasto savo padėtį, dainuodamas ariją „Ji manęs niekad nemylėjo“. Verdi muzikinės plunksnos braižas yra pasikeitęs nuo ankstyvesnių kūrinių. Sulėtėja jo greitis (tempo), kuris buvo labai stiprus. Jo duetai įgauna skirtingą formą. Dabar jie yra dialogai tarp atskirų asmenų, pabrėžiantys jų individualumą jiems tipingomis trumpomis melodijomis. Orkestras taip pat yra aktyvus veikėjas, išryškinantis kiekvienos scenos niūrą, iškilmingą ar linksną nuotaiką.

Kompozitorius Verdi buvo ne tik Italijos didžiausias

Kompozitoriaus ir režisieriaus Dariui Lapinskui paskirta JAV LB Kultūros tarybos 1984 m. teatro premija.

kompozitorius, bet taip pat ir italų tautos herojus. Savo ankstyvesniųjų operų libretuose vis pabrėždavo tuometinę politinę mintį, norint italams išsivaduoti iš Austrijos imperijos. Todėl nenuostabu, kad ir „Don Carlo“ operos veikėjai, taip žmogiški savo nelaimėse ir kančiose, yra užgožti politinių įvykių. Galime sakyti, kad ši opera prasideda kaip meilės istorija ir baigiasi politine drama.

Pirmosios „Don Carlo“ operos premjeros nepasisekė Paryžiuje Giuseppe Verdi nepraleido pro pirštus. Vėliau, po penkiolikos metų, jis vėl sugrįžo prie jos. „Aida“ operos libretistas Antonio Ghislanzoni visiškai pertvarkė visą operą. Libretą parašė italų kalba. Išleido pirmą veiksmą, Fontainebleau sceną Prancūzijoje, kurioje princas Karolis ir princišę Elzbieta susitinka pirmą kartą. (Šiandien kai kuriuose pastatymuose ši scena yra atliekama). Naujosios „Don Carlo“ operos premjera įvyko 1884 m. sausio 10 d. Milano La Scala operos teatre. Šiandien ji yra priskiriama prie Verdi brandžių ir sunkių operos kūrinių. Su šiuo kūriniu išsipildė ne tik kompozitoriaus Verdi noras, bet ir dramaturgo Schillerio. Viename savo laiške Goethei, jis rašė, kad jis tiki, jog drama gali būti atgaivinta per operą. Dėka kompozitoriaus Verdi keturi Schillerio dramoms veikalai gyvuoja muzikiniame teatre.

Chicago teatrose

Mozartas filme „Amadeus“

Ypač skambio Mozarto muzika ir idomi jo asmenybė buvo stiprus paskatas amerikiečiams sukurti filmą iš jo gyvenimo, pavadintą to didžio kompozitoriaus vardu „Amadeus“. Filmas tikrai patrauklūs. Kai kurie eina jo žiūrėti pakartotinai. Visų pirma žiūrovą pagauna ypač skambio muzika. Ji duodama tarpais sukaptą gabalais, nes filmas sukurtas su atšvaistėmis į praeitį: Mozarto bendralaikis italų kompozitorius Salieri filme, jau senatvėje vis grįžta į praeitį, pasakodamas atsiminimus. Mozarto tarnyba orkestro kapelmeisteriu Salzburo arkivyskupo rūmuose, jo pasirodymai Vienoje žiūrovą nukelia į anų laikų rūmus, operų sales, balius, vykstancius su dideliu spalvingumu, brangiais kostiumais ir pajėgiais orkestrais.

Kompozitoriaus Salieri pavydumas ir intrigos sudaro naują įtampą, kuri dar didėja, turint finansinių ir kitų sunkumų Mozarto šeimai. Į gyvenimo pabaigą Salieri Mozartui talkina, užrašydamas jo diktuojamą kompoziciją, teikdamas sunkiam ligoniui didelę paramą. Neturtas lydi Mozartą ir į kapus, į kur jis skurdžiai nuvežamas dėžėje ir išmetus į duobę užkasamas, kad dabar net jo kapas tikrai nežinomas.

Jei filme žavi Mozarto muzika, tai vaidyboje geriausio metų aktorius oskara laimėjo F. Murray Abraham, 45 m., komp. Salieri vaidmenį. Ypač jo raiškumas tikrovės, pasakojant jau susenėjusiam „Amadeus“ laimėjo ir geriausio filmo garbė. Čia rastas ir geriausias garsas, geriausias grimas, geriausias kostiumas, geriausia režisūra. Taigi — filmas pirmąją tarp visų pastarųjų metų pasirodymų, laimėjęs net šešetą oskarų. Gaila, kad režisūra nesutvarkė taip nenatūralaus kikenimo, taip dažnai besikartojančio Mozarto personažui.

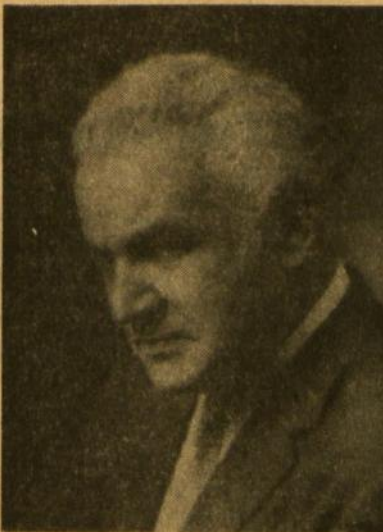
Juo nėra taip labai patenkinti vokiečiai ir italai, gal rasidami kai kurių prasišlenkimų su istorine tikrove, įnešant abejotiną patikimumo neigiamybę į Mozarto ir Salieri asmenis. Vis dėlto, ši filmo reikia pamatyti, o Chicago lietuviams jis dabar lengvai pasiekiamas, kai jį rodo Ford City East (prie 76 gatvės ir Pulaski) teatras.

Donizetti opera „Meilės eliksiyas“

Chicago opera tai ne Lyric opera Chicagoje, tačiau ir šios bendrovės operos spektakliai stipriai ir laimi gausios publikos dėmesį. Jie būna Athenum teatre, 2936 N. Southport Ave. Salė puošni, meniškose teatro išvaizdos, nors ir ne taip didelė. Ši operos bendrovė šiemet statė Bizet „Perlių žvejus“, o kovo 16-24 d. — Donizetti „Meilės eliksiyas“.

Donizetti buvo pradėjęs savo kūrybą bažnytinėmis melodijomis. Tėvas nenorėjo, kad muzika būtų jo profesija ir priverstė įstoti į kariuomenę. Gal dėl to jo operų siužetuose būna ir iškarpų iš karių gyvenimo. Iš viso jis yra sukūręs apie 70 operų. „Meilės eliksiyas“ yra komiška opera, vaizduojanti kiek kaprizingą provincijos turtingą mergaitę, Italijos kaimiečių apsuptą, kuriai pasipirša seržantas, bet ją įsimyli ir kuklus kaimo bernaitis. Norėdamas ją laimėti, atsiradus apgaulingam šundaktariui, iš jo perka eliksiro, kuris tėra tik paprastas vynas, bet jį įtikina, kad veiks. Kaimo merginos sužino, kad turtingas bernaitis dėdė mirė, palikdamas jam didelius turtus. Visos dabar prie jo limpa, kaip musės. Jis mano, kad tai „eliksiro“ padariniai. Perka jo dar vieną porciją. Galų gale turtingoji mergaitė Adina atsimeta nuo seržanto ir pasirenka kaimo berniuką Nemoriną.

Operos muzika tikrai skambio. Orkestrą sudaro 29 muzikantai profesionalai, solistų balsai stiprūs. Operoje gausu patrauklių duetų, choro ir solo dainų. Ypatingo gyvumo įnešęs režisierius Peter Amster, dabar dirbąs Louisianos valstybiniame universitete. Pagrindinė solistė Susan Gonzales (Adina) baigusi Cincinnati konservatoriją. Jos tarnaitės vaidmenį Lynda Kemeny — Italijoje studijavusi pas Bergonzi ir Renatą Tebaldi. Seržanto vaid-

Dirigento Vytauto Marijošio paskirta JAV LB Kultūros tarybos 1984 m. muzikos premija.

meny Paul Geiger dainavęs San Francisco, Chicago Lyric opere. „Daktarą“ vaizduoja Ronald Hedlung, dabar dėstąs dainavimą Illinois universitete. Nemorino vaidmenį — Charles Abruzzo, kuris yra dainavęs Paryžiaus, New Yorko scenose.

Savo pavasarinį sezoną Chicago Opera baigs pastatydama Robert Ward „The Crucible“ gegužės 25 - birželio 2 d. Yra žmonių, kurie pakartotinai eina į šios operos skambius spektaklius. Pažymėtina, kad puošnios dekoracijos skolinčios iš Lyric operos Kansas mieste.

J. Pr.

Japonų rašytojai milijonieriai

Turbūt remdamasis rimta statistika, anadien savo laikraštyje britų „The Guardian“ dienraščio bendradarbis Robert Whyman rašė iš Tokijo, kad Japonijoje dabar kasmet kiekvienas vyras, kiekviena moteris ir kiekvienas vaikas nusiperka po 5 knygas. Prekyba knygomis tame krašte esanti bene pati judriausia pasaulyje. Mums greičiausiai sunkoka būtų susilyginti su japonais.

Kaip japonai vertina savo žymiuosius, ypač populiariusius, daug uždirbančius rašytojus, rodytų gal ir tai, kad 1984 m. lapkričio mėn. išleistose popieriniuose piniguose šikart išspausdinti jau nebe politikai, bet rašytojų ir poros populiariai rašančių intelektualų atvaizdai. Gal kas dar ir atsimena, kad prancūzai prieš kažkiek metų išspausdino pinigus su rašytojų atvaizdais, bet jau garsieji mirusių. O iš japonų pinigų ir juos uždirbančius žmones žiūri tie, kurie dabar rašo, kurių knygas milijonai skaito ir kurių autoriai uždirba milijonus, tik, deja, sako, neturi laiko jais pasinaudoti, nes, to pasisekimo paskatinti, leidėjai vis reikalauja: duok naują kūrinių, duok jų nustatytu laiku, greičiau, greičiau!

Kai kas iš jų iš tikro uždirba milijonus. Sako, Jiro Akagava, kuris rašo detektyvines istorijas (ir jose veikia raimas katinas Holmes), 1983 m. uždirbo arti 2 milijonų svarų — keturis kartus tiek, kiek geriausiai apmokamas aktorius ar imtininkas, ir dvidešimt kartų, kiek ministras pirmininkas. Nors daugiausia uždirbančiųjų šimtineje jis yra tik dvidešimtas, bet jo metinės pajamos buvo didesnės už prezidentų tokių žymiųjų bendrovių, kaip Toyota ar Buntory.

Tarp tų milijonierių rašytojų dar minimi nuotykių romanus rašantieji Seico Matsumoto ir Seiči Morimura ir istorinius romanus kuriantis Ritaro Šiba. Labai populiarūs ir Masakos Tosavos misteriški kūriniai, bet ji savo didelius uždarius dar papildė televizijoje, kalbėdama apie žmogaus padėtį, moterų klausimais ir iš viso apie šiandieninę Japoniją. Tomis pasikaitomis ji esanti labiau patenkinta, negu pastangomis sugalvoti romanams intriga.

Dvi naujos lietuviškos plokštelės

Ir vėl susilaukėme keletos naujų plokštelių, nors kasėtos dabar yra patogesnės ir populiarnesnės. Noriu čia paminėti dvi.

Pirmiausia Lilijos Sukytės *Grudis: Dainos*. Akompanavo Raminta Lampasytė. Išleido „Lietuva Records“ Muenchene. Užkordavo Tonstudio Ulrich Kraus. Mastering and Pressing: TELDEC, Hamburg. Kaina su persiuntimu — 11 dol.

Dainininkė žinoma visiems lietuviams, nors tai bus pirmas jos lietuviška plokštelė. Iškilni dainininkė turi labai malonų balsą, įsigijusi puikią dainavimo techniką, lietuviška tarsena yra gera, žodžių kirčiavimas taisyklingas. Kągi, malonumas klausyti tokios plokštelių.

Deja, techniški trūkumai yra. Užkordavimas nėra švarus. Iš vokiškos imonės buvo laukina geresnės technikos. K. Binkio daina „Vėjavaišis“ ne vietoje įdėta: kas seks tekstą aplanke, ypač nelietuviš, tai negalės suprasti, kodėl dainavimas neatitinka teksto.

Tekstų vertėjas irgi daug ko nesuprato, tad klaidingai išvertė. „Sarka“ angliškai yra „magpie“, o ne „woodpecker“, pastarasis yra „genys“. „Kurteliai“ yra „greyhounds“ arba medžiokliniai šunys, bet ne kokie nors „tools“. Žodis „pasdaboti“ reiškia „taking fancy for a girl“ arba „falling in love with a girl“, bet ne

amerikonišką „gazing“ arba „watching all the girls“. Dainoje „Esk, karvutė“ geriau būtų buvę išversti „Eat, little cow“, bet ne „dear cow“. Tos dainos vertimas nepilnas, gal vertėjas nežinojo, ką reiškia žodžiai „viedras“ (pail), „uzbonas“ (pitcher) ir „puodynė“ (milk-jug). Tiesa, kai kurie tu žodžių yra skoliniai arba barbarizmai, bet jie liaudies dainose yra vartojami ir sakoma, kad „žodžio iš dainos neišmes“.

Dainininkė šia plokštele norėjo pagerbti mūsų įžymų kompozitorių Juozą Gruodį (1884 - 1948). Savo laiku jį buvo galima laikyti modernistu, harmonizavusį mūsų liaudies dainas, kurių plokštelėje yra šešios. „Ulijona“ yra slaviška daina, nors dūkai ją mėgsta.

Pirmoji plokštelės pusė duoda kompozicijas mūsų poetų eilėraščių, paversdama jas dainomis. Daugiausia yra K. Binkio tekstų (net 6), po vieną Maironio, L. Giros, P. Budvyčio ir dvi S. Neries. Originaliausia yra K. Binkio „Pavasario naktis Berlyne“, kaip teksto, taip ir muzikos atžvilgiu. Lauksime daugiau L. Sukytės plokštelių.

Pasakos. Vyriausiasis producentas — A. Stankevičius. Pasakas parinko, paruošė ir režisavo B. Vaitkūnaitė-Nagienė. Įkalbėjo režisierė ir dar 7 asmenys. Išleido Vilnius Records of Canada. Viršelius